

หัวข้อ “สถานการณ์ศาลชารีอะห์ในประเทศฟิลิปปินส์”

รายงานเสนอต่อสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาอบรมโครงการอบรม
ตะโต๊ะยุติธรรมหลักสูตร “กระบวนการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในกฎหมายอิสลาม”
และศึกษาดูงาน ณ สมาคมการวิจัยเรื่องสังคมวิทยาของชาวมุสลิม มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ระหว่างวันที่ 19 – 25 มีนาคม พ.ศ.2560

จัดทำโดย นายอิสมาแอ เจ๊ะ ตะโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดปัตตานี

สารบัญ	หน้า
<u>บทที่ 1</u> บทนำ	3
- สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา	3
- วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
- สมมุติฐาน	4
- ขอบเขตการศึกษา	4
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
<u>บทที่ 2</u> การศึกษาเปรียบเทียบ (ความเหมือน/ความต่าง)	5
- แนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการศาสตร์ของประเทศไทยฟิลิปปินส์กับประเทศไทย	5
<u>บทที่ 3</u> การวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ	11
- วิเคราะห์ผลดี ผลเสีย หรือจุดดี จุดเด่น	11
<u>บทที่ 4</u> แนวทางแก้ไขปัญหา การประยุกต์ หรือแนวทางปรับปรุง ข้อดี ข้อเสีย	13
<u>บทที่ 5</u> สรุป ข้อเสนอแนะ	14
ภาคผนวก	15

บทที่ 1 บทนำ

- สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศฟิลิปปินส์ประกอบด้วยชนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่มีชนส่วนน้อยที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วอาศัยอยู่ในเกาะทางตอนใต้ของประเทศ เช่น เกาะมินดาเนา เกาะตาราวัก เกาะบาซัน ฯลฯ บุคคลเหล่านั้นจะต้องใช้กฎหมายอิสลามในการแก้ปัญหา ทางรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้ออกกฎหมายพิเศษให้กับประชากรที่เป็นมุสลิม เริ่มด้วยการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเมื่อปี 1974(2517) ต่อมาเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 1977(2520) ประธานาธิบดีเฟอร์ดินาน มาร์คอส ได้ออกคำสั่งประธานาธิบดีที่ 1083 ที่ใช้ชื่อว่า กฎหมายรับรองสถานะบุคคลมุสลิมของฟิลิปปินส์ ทำให้มีการจัดตั้งศาลซารีอะห์ขึ้นตามบทความ 2 M.C. บทความ 137 M.C. และศาลฎีกาได้มีการสอบเนติบัณฑิตซารีอะห์เป็นครั้งแรกเมื่อปี 1983(2526) ได้ผู้ผ่านการสอบเพียง 14 คนเท่านั้นจากผู้สอบทั้งหมด 182 คน และได้แบ่งศาลซารีอะห์ออกเป็นสองชั้นศาล คือ ศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือศาลซารีอะห์เซอร์คิต ซึ่งมีประมาณ 50 กว่าศาล และศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือศาลซารีอะห์ดิสทริก มีประมาณ 5 ศาลทั้งหมดนั้นตั้งอยู่ในเขตปกครองพิเศษของบังซามอร์ ในทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์

- วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อทราบถึงวิธีการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลประเทศฟิลิปปินส์ต่อผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ และนำมาปรับใช้กับประเทศไทย เนื่องจากทั้งสองประเทศนี้มีสภาพปัญหาคล้าย ๆ กัน โดยเฉพาะผู้ที่กุมอำนาจรัฐเป็นผู้ที่นับถือศาสนาต่างกับชนกลุ่มน้อยที่ถูกปกครอง เพียงแต่ผู้ที่กุมอำนาจที่ประเทศฟิลิปปินส์เป็นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนที่ประเทศไทยผู้กุมอำนาจเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และประเทศฟิลิปปินส์ได้มีการเจรจากันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจนได้รับการยอมรับจากหลาย ๆ ประเทศว่า เป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุดที่สุด จนปัจจุบันนี้เรื่องความลึกลับในหมู่ประชากรที่มีหลายหลายเชื้อชาติและศาสนาเกือบจะไม่มีให้เห็นในประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งหากมาปรับใช้กับประเทศไทยแล้ว คิดว่าเรื่องการก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันนี้อาจจะคลี่คลายไปในทางที่ดีก็เป็นได้

- สมมติฐาน

ประเทศไทยและประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีชนส่วนน้อยที่นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน โดยวิถีชีวิตของมุสลิมมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากผู้ที่นับถือศาสนาอื่น เนื่องจากว่ามุสลิมต้องปฏิบัติใช้กฎหมายอิสลามในทุกมิติของการดำรงชีวิต หากไม่แล้ว จะทำให้มุสลิมต้องกระทำผิดคำสั่งสอนของศาสนาทันที ดังนั้นมุสลิมต้องดิ้นรนเพื่อเรียกร้องให้มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามแก่พวกเขา ดังที่เราเห็นในประเทศไทยในอดีตเมื่อจอมพล. ป. พิบูลสงคราม ได้มีการยกเลิกการใช้ข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง ร.ศ.120 ในปี พ.ศ.2486 ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานีได้มีการยื่นคำร้องต่อรัฐบาลขอให้มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามใหม่ ทำให้สถานการณ์ในพื้นที่โดยรวมเกิดความวุ่นวายและผู้นำศาสนาในพื้นที่มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลกิจการอิสลามของสังคมมุสลิมในแต่ละจังหวัด สุดท้ายแล้วรัฐบาลต้องออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ.2489 และเช่นเดียวกันในประเทศฟิลิปปินส์ที่มีความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลที่เป็นคริสต์และมุสลิมในภาคใต้ของประเทศถึงขั้นรบราฆ่าฟันกัน จนในที่สุดแล้วรัฐบาลของประธานาธิบดีมาร์คอสต้องออกกฎหมายเพื่อให้ใช้กฎหมายอิสลามภาคใต้ของประเทศ

- ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายอิสลามกับประชากรที่เป็นมุสลิมของประเทศฟิลิปปินส์ที่บังคับใช้ในพื้นที่เกาะต่าง ๆ ทางใต้ของประเทศ โดยที่มุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นั้น ด้วยการศึกษาวិธีการพิจารณาคดีของศาลที่ได้ตั้งขึ้นมาที่เรียกว่า ศาลซารีอะห์ ทั้งในเขตท้องถื่นหรือเซอร์คิตและเขตภูมิภาคหรือดิสทริกในภาคใต้ของประเทศว่า มีขั้นตอนการฟ้องร้องคดีเป็นอย่างไร และเมื่อมีการตัดสินโดยศาลซารีอะห์แล้ว มีขอบเขตในการบังคับอย่างไรบ้าง และหากผู้ฟ้องไม่พอใจกับการตัดสินของศาลชั้นต้นแล้ว สามารถที่จะอุทธรณ์คดีต่อศาลสูงได้หรือไม่

- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเอาประสบการณ์การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในศาลซารีอะห์ของประเทศฟิลิปปินส์มาปรับใช้กับประเทศไทย โดยเฉพาะเพื่อการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ.2489 ซึ่งจะช่วยให้ได้ประโยชน์มากที่สุดกับประชาชนที่เป็นมุสลิมในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ 2 การศึกษาเปรียบเทียบ (ความเหมือน/ความต่าง)

- แนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการศาสดาหรือชะชะของประเทศฟิลิปปินส์กับประเทศไทย

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยนั้น บังคับเฉพาะเรื่องครอบครัวและมรดก สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล และใช้บังคับตาม นิกายซาฟีอีเท่านั้น แม้จะมีผู้ที่นับถือนิกายอื่น ๆ ในพื้นที่ เนื่องจากว่าในพื้นที่จังหวัดชายแดน ภาคใต้ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามนิกายซาฟีอี ทางคณะกรรมการร่างหลัก กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ฉบับศาลยุติธรรม ได้เห็นพ้องให้ใช้เฉพาะ นิกายซาฟี อี เพื่อไม่ให้เกิดการโต้แย้งหรือคัดค้านจากประชาชน และการใช้กฎหมายอิสลามนี้บังคับกับคนที่มี ภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น แม้จะสังหาริมทรัพย์จะอยู่ที่ไหนก็ตามใน ประเทศไทย และสามารถที่จะใช้คำตัดสินด้วยกฎหมายอิสลามในศาลที่ใช้กฎหมายอิสลามบังคับ ทั่วประเทศไทย

นิกายซาฟีอีเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในแถบประเทศตะวันออกเฉียงใต้ของเอเชียยึด หลักมาตั้งแต่ห้าทศวรรษมาแล้ว โดยนักเผยแพร่ศาสนาชาวเยเมนที่มาจากภูมิภาคฮัทรอมีย์ ซึ่งคน ในละแวกนั้นนับถือศาสนาอิสลามนิกายซาฟีอีจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้คนตั้งแต่เกาะสุมาตรา ซวา หลามมลายู เกาะบอร์เนียว ตลอดจนหมู่เกาะเล็กใหญ่ในทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ได้รับ การเผยแพร่จากชาวเยเมนเกือบทั้งสิ้น จึงทำให้มุสลิมพื้นเมืองเกือบทั้งหมดในละแวกนี้นับถือ นิกายซาฟีอี ดังนั้นหากมีการใช้กฎหมายอิสลามบังคับใช้ในศาลชาโรฮ์ในประเทศเหล่านั้น เรา จะเห็นว่าใช้ตามหลักกฎหมายอิสลามของนิกายซาฟีอีทั้งหมด แต่ที่ประเทศฟิลิปปินส์จะแตกต่าง กับประเทศอีกหลาย ๆ ประเทศตรงที่ประเทศฟิลิปปินส์เอาหลักจากนิกายอื่นในกลุ่มอะห์ลิซุน นะห์ คือ นิกายมาลิกีย์ หรือฮัมบาลีย์ หรือฮานาฟีฮ์ หากเห็นว่าการใช้บังคับตามนิกายซาฟีอีนั้น ไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร ซึ่งเขาเรียกว่า วิธัตมยร์ หมายความว่า การเลือกในสิ่งที่ดีที่สุด

ส่วนการฟ้องร้องคดีนั้น ในประเทศไทยหากเป็นคดีครอบครัว ผู้ฟ้องร้องคดีต้องฟ้องที่ศาล เยาวชนและครอบครัวในจังหวัดที่จำเลยมีภูมิลำเนาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และที่ศาล จังหวัดตามภูมิลำเนาของผู้ตายหากเป็นคดีมรดก และในการพิจารณาคดีนั้น ให้มีองค์คณะที่ ประกอบด้วยดะโต๊ะยุติธรรมร่วมกันพิจารณากับผู้พิพากษาในข้อเท็จจริง ส่วนข้อกฎหมายอิสลาม ดะโต๊ะยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยเพียงผู้เดียว

และวิธีการฟ้องร้องคดีในประเทศไทยนั้น ผู้ร้องหรือโจทก์ยื่นคำฟ้องที่ศาลตามชั้นตอน เหมือนคดีทั่วไป และผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะตรวจดูว่า เป็นคดีที่ต้องใช้กฎหมายอิสลามหรือไม่ หากเป็นคดีครอบครัวที่ต้องใช้กฎหมายอิสลามแล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะแต่งตั้งองค์คณะผู้ พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คน ดะโต๊ะยุติธรรม 1 คน และผู้พิพากษาสมทบเพื่อการ

พิจารณาคดีในข้อเท็จจริง แต่การวินิจฉัยในข้อกฎหมายอิสลามให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่หากเป็นคดีมรดกที่ต้องใช้กฎหมายอิสลามแล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดจะแต่งตั้งองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 คน และคณะตุลาการ 1 คน ในการพิจารณาข้อเท็จจริง ส่วนพิจารณาข้อกฎหมายเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการคนเดียวเท่านั้น และการวินิจฉัยของคณะตุลาการในข้อกฎหมายอิสลามนั้นเป็นอันสิ้นสุดเด็ดขาด จะอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้ จึงทำให้มีปัญหาในกรณีที่คณะตุลาการวินิจฉัยผิดพลาด คู่ความไม่สามารถอุทธรณ์คดีได้ จึงทำให้ต้องรับกรรมตลอดไป ซึ่งขาดความยุติธรรมให้กับประชาชนที่เป็นมุสลิมในพื้นที่ที่มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม

และศาลไม่มีหน้าที่จดทะเบียนสมรส หรือทะเบียนหย่า หรือทะเบียนผู้ขึ้นบถศาสนาอิสลามให้กับคู่สมรสที่เป็นมุสลิมแต่อย่างใด เพียงแต่อาจจะเป็นการรับรองจากคณะตุลาการที่ได้ตรวจสอบแล้วว่า ผู้นั้นได้ปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามแล้ว

ส่วนที่ประเทศฟิลิปปินส์ได้มีการจัดตั้งศาลซารีอะห์แยกออกเป็นเอกเทศจากศาลทั่วไปทั้งศาลจังหวัด หรือศาลเทศบาล ซึ่งศาลในระดับท้องถิ่น เรียกว่า ศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิต ณ ปัจจุบันมีจำนวน 33 ศาล จากทั้งหมด 56 ศาล และมีศาลที่สูงขึ้นกว่าศาลซารีอะห์ท้องถิ่นที่ตั้งขึ้นในเมืองใหญ่หรือจังหวัดในเกาะมินดาเนา เรียกศาลชั้นนี้ว่า ศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริก ณ ปัจจุบันมีจำนวน 5 ศาล และการพิจารณาคดีของศาลซารีอะห์ในประเทศฟิลิปปินส์ เริ่มต้นด้วยการฟ้องที่ศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตก่อน แต่หากต้องการอุทธรณ์คดีที่ตัดสินโดยศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตแล้ว ต้องอุทธรณ์ที่ศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริก ในจังหวัดที่ศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตตั้งอยู่ แต่เขาให้เฉพาะกิจการที่เรียกว่าริฮาน หรือกิจการตามประเพณีท้องถิ่นของบังซาโมโร สามารถที่จะฟ้องที่ศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริกโดยตรง และกฎหมายฟิลิปปินส์อนุญาตให้อุทธรณ์คดีของศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตที่ศาลอุทธรณ์ทั่วไปหรือศาลฎีกาโดยตรงตามส่วน 9 R.A. 9054

ผู้พิพากษาศาลซารีอะห์ชุดแรกได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีมาร์คอสเมื่อปี ค.ศ. 1985 ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริกจำนวน 3 คน และผู้พิพากษาศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตจำนวน 7 คน บางส่วนได้ปลดเกษียณแล้ว และมีบางคนถึงแก่ความตายก่อนเกษียณอายุราชการ ณ ปัจจุบันมีผู้พิพากษาศาลซารีอะห์จำนวน 33 คน และมีที่เป็นผู้หญิง 3 คน และศาลฎีกากำหนดให้มีศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริกจำนวน 1 ศาลเท่านั้น

ส่วนวิธีการฟ้องร้องของศาลซารีอะห์ทั้งท้องถิ่นหรือเซอร์คิต หรือภูมิภาคหรือดิสทริกนั้น จะทำด้วยวิธีการยื่นคำร้อง กล่าวหา หรือห้าม หรือคัดค้าน หรืออื่น ๆ ด้วยการเขียนและคำฟ้องเอง

และการพิจารณาคดีของศาลซารีอะห์ทั้งชั้นท้องถิ่นหรือเซอร์คิต และชั้นฎุมิภาคหรือดิสทริก ใช้ผู้พิพากษาที่เรียกว่า ผู้พิพากษาซารีอะห์เพียงท่านเดียวเท่านั้นโดยไม่ประกอบเป็นองค์คณะ แต่เป็นที่น่าแปลกในประเทศฟิลิปปินส์นั้น

การสนับสนุนของเทศบาลหรือทางการท้องถิ่นต่อศาลซารีอะห์

ภายใต้กฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์บังคับให้ทุก ๆ รัฐบาลท้องถิ่นต้องให้มีการจัดสร้างสำนักงานศาลและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในเขตการบริหารงานของตน เป็นหน้าที่ของเทศบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องรับผิดชอบในการสร้าง ซึ่งทำให้บางครั้งหน่วยงานเหล่านั้นไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะสร้างสำนักงานศาล แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ทางการท้องถิ่นมีจำนวนมากที่มิได้มีการจัดสร้างศาลซารีอะห์ ทำให้ต้องไปจัดการพิจารณาคดีในศาลท้องถิ่นอื่นแทน อันที่จริงแล้วศาลฎีกาได้สั่งให้มีการจัดสร้างสำนักงานศาลซารีอะห์ในจังหวัดลานาวและในตาวิตาวิ แต่คำสั่งเหล่านี้ไม่ได้รับการปฏิบัติจากทางการท้องถิ่น

และบางท้องถิ่นมีสำนักงานศาลแต่ไม่มีผู้พิพากษา เนื่องจากไม่มีการแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลซารีอะห์

เพราะการจะได้มาของผู้พิพากษาซารีอะห์นั้นยากลำบากมากเพราะต้องสอบผ่านเนติบัณฑิตทั่วไปและเนติบัณฑิตซารีอะห์พร้อมกัน จึงทำให้การที่จะได้ผู้พิพากษาซารีอะห์สักคนนั้นเป็นสิ่งยากมาก เพราะนักศึกษาที่จบสาขากฎหมายอิสลามจากแถบประเทศอาหรับส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาวิชากฎหมายของฟิลิปปินส์ และนักศึกษาที่จบกฎหมายของฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาวิชากฎหมายอิสลาม แต่ปัจจุบันทางรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้มีการจัดตั้งสาขากฎหมายอิสลามในมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวแล้ว

ส่วนเขตอำนาจศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตจะต้องฟ้องประเภทคดีดังนี้ คือ

1. ความผิดที่เกิดจากบทความ 181-185 จากกฎหมายมุสลิมไค้ท
2. การสมรส
3. การหย่า
4. การละเมิดสัญญาว่าจะสมรสกัน
5. จารีตประเพณี

- 6.การแบ่งสินสมรสจากการหย่า
- 7.การสนับสนุน
- 8.การชดใช้ความเสียหาย
- 9.พิพาทเกี่ยวกับสินทรัพย์ร่วม

และจำนวนประเภทคดีที่ฟ้องในศาลชารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตมีปริมาณดังต่อไปนี้

- 1.การหย่าด้วยการพะซัคมีประมาณ 40 %
- 2.การหย่าด้วยการตอละกัมีประมาณ 10 %
- 3.การตกลงการหย่าที่ศาลมีประมาณ 20 %
- 4.ร้องหลังการหย่าร้างมีประมาณ 10 %
- 5.การสนับสนุนมีประมาณ 10 %
- 6.คดีอื่น ๆ มีประมาณ 10 %

และเขตอำนาจศาลชารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริกจะต้องฟ้องประเภทคดีดังนี้ คือ

- 1.คดีที่เกี่ยวกับการดูแล การปกครอง และรับรองความเป็นบิดา
- 2.การกำหนดค่าใช้จ่ายให้กับผู้ตายที่เป็นมุสลิม
- 3.การประกาศคนสูญหายหรือตาย และการยกเลิก การแก้ไขรายการจดทะเบียนของมุสลิม
- 4.การดำเนินการอันเกิดจากสัญญาตามจารีตประเพณี
- 5.ความเดือดร้อนจากคำสั่ง หรือข้อห้าม หรือการคัดค้านในเขตอำนาจศาล
- 6.กฎหมายเกี่ยวกับบ้านของครอบครัว หรือการเปลี่ยนชื่อ
- 7.การดำเนินการทางแพ่งเกี่ยวกับการเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม หรือการรับรองบุคคลที่เป็นมุสลิม

8. รับฟ้องคำอุทธรณ์ทุกคดีจากศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิตที่อยู่ในเขตอำนาจศาลภูมิภาคหรือศาลดิสทริกนั้น ๆ

และจำนวนคดีที่มีการยื่นต่อศาลซารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริกมีประมาณ 80 % ที่อุทธรณ์จากศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิต และมีประมาณ 20 % ที่ฟ้องต่อศาลโดยตรง

ส่วนคดีพิเศษที่มีการถกเถียงกันทั้งที่เกี่ยวข้องกับเขตอำนาจศาลต่างประเทศและความขัดแย้งของกฎหมาย และยังไม่ได้อัปเดต มีดังนี้คือ

1. มุสลิมต่างชาตีสมาศในประเทศฟิลิปปินส์กับผู้หญิงฟิลิปปินส์ที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งมีคุณสมบัติครบในขณะทำการสมรส ปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อคู่สมรสนั้นได้หย่าภริยาตน ซึ่งการหย่านั้นไม่อนุญาตในประเทศฟิลิปปินส์

2. ชายฟิลิปปินส์ที่มีใช้มุสลิมสมรสกันตามประมวลกฎหมายแพ่งของฟิลิปปินส์ที่ประเทศฟิลิปปินส์ ต่อมาเขาได้ไปทำงานในประเทศมุสลิม และได้เปลี่ยนนับถือศาสนาอิสลามและได้สมรสกับหญิงคนที่สองในประเทศมุสลิมนั้น ปัญหาก็คือ การสมรสคนที่สองนั้นจะนำไปใช้กับกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ได้หรือไม่

3. ในกรณีศาลซารีอะห์ของต่างประเทศได้มีคำสั่งหย่าให้กับคนฟิลิปปินส์ที่เปลี่ยนนับถือศาสนาอิสลามที่ทำงานในต่างประเทศ

ในประเทศฟิลิปปินส์กฎหมายจัดให้ศาลซารีอะห์มีหน้าที่นอกเหนือจากการตัดสินคดี ดังนี้คือ

1. เจ้าหน้าที่ของทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนมุสลิม

2. การจดทะเบียนในกรณีดังนี้:

2.1. การสมรส

2.2. การหย่า

2.3. เพิกถอนการหย่า

2.4. การเปลี่ยนศาสนา

สถานะปัจจุบันของศาลซารีอะห์ในประเทศฟิลิปปินส์

ตามที่กล่าวในเบื้องต้นนั้น ศาลซารีอะห์ควรมีจำนวน 56 ศาล แต่มีการดำเนินงานเพียง 33 ศาลเท่านั้น และศาลฎีกาได้เพิ่มเติมคุณสมบัติใหม่ตาม R.A. 9054 ซึ่งเพิ่มคุณสมบัติของผู้จะสมัครเป็นผู้พิพากษาศาลซารีอะห์ต้องมีเนติบัณฑิตทั่วไปและเนติบัณฑิตซารีอะห์ นั้นหมายความว่าผู้ที่ตั้งใจที่จะสมัครสอบเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลซารีอะห์ยากกว่าการสมัครเข้าสอบแข่งขันเป็นผู้พิพากษาทั่วไป

และปัญหาที่ยังแก้ไม่จบของการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ คือ ในปัจจุบันไม่มีผู้พิพากษาที่เป็นมุสลิมในศาลฎีกาที่จะช่วยในการแก้ไขคดีที่อุทธรณ์จากศาลซารีอะห์ ภูมิภาคหรือดิสทริก และจากศาลซารีอะห์ท้องถิ่นหรือเซอร์คิต

นอกเหนือจากปัญหาที่กล่าวข้างต้นแล้ว มีปัญหาของโครงสร้างของศาลซารีอะห์ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขจากกฎหมายพื้นฐานของบังซาโมโรในภูมิภาคด้วย

หลังจากที่ได้เปรียบเทียบการบังคับใช้กฎหมายอิสลามระหว่างประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์แล้ว จะมีข้อเหมือนคือ ทั้งสองประเทศใช้กฎหมายกับคนส่วนน้อยของประเทศที่มีกฎหมายเกี่ยวกับทางแพ่งว่าด้วยครอบครัวและมรดกเป็นของตนเองที่ไม่เหมือนกับของกฎหมายทั่วไปของประเทศ และทางการของทั้งสองประเทศได้จัดให้มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามเหมือนกัน แต่ที่ประเทศไทยให้มีการบังคับมาเป็นร้อยปีแล้ว ส่วนที่ประเทศฟิลิปปินส์ได้ออกกฎหมายมาเพียงสี่สิบกว่าปีเท่านั้น แต่แม้กระทั่งประเทศฟิลิปปินส์จะออกกฎหมายการบังคับใช้กฎหมายอิสลามใหม่กว่า แต่ได้แยกให้ศาลเป็นเอกเทศ มีผู้พิพากษาเฉพาะกฎหมายอิสลามที่เรียกว่า ผู้พิพากษาศาลซารีอะห์ และไม่มีผู้พิพากษาทั่วไปเข้าร่วมในการพิจารณาคดี มีเจ้าหน้าที่ธุรการและสำนักงานศาลเป็นของตนเองไม่ขึ้นกับศาลทั่วไป

และที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัด คือ การที่ศาลที่ใช้บังคับกฎหมายอิสลามในประเทศไทยใช้เฉพาะตามหลักนิกายชาฟีอีเท่านั้น แม้จะมีความเห็นจากนิกายอื่นที่ดีกว่า แต่ที่ประเทศฟิลิปปินส์นั้น หากมีความเห็นต่างระหว่างนิกายในเรื่องที่ไม่เป็นหลักการ ก็มีการเลือกในแนวทางที่ดีกว่ามาบังคับใช้ แม้ทางเลือกนั้นจากนิกายที่มีใช้นิกายชาฟีอีก็ตาม และเรื่องการให้คนนอกเขตอำนาจศาลที่จะใช้บังคับใช้กฎหมายอิสลาม ซึ่งในประเทศไทยไม่อนุญาตให้คนที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีภูมิลำเนาออกเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ใช้กฎหมายอิสลามได้ แม้คู่กรณีทุกฝ่ายต้องการใช้บังคับกฎหมายอิสลาม หรือหากคู่ความมีศาสนาต่างกันก็ไม่สามารถใช้บังคับกฎหมายอิสลามได้เช่นกัน ซึ่งต่างจากประเทศฟิลิปปินส์ที่ให้สิทธิกับมุสลิมที่อยู่นอกเขตการใช้บังคับกฎหมายอิสลามสามารถที่จะใช้บังคับกฎหมายอิสลามด้วยการไปยื่นคำร้องที่ศาลซารีอะห์

ศาลาโศกหนึ่งที่อยู่ทางใต้ของประเทศที่มีการจัดตั้งศาลาซารีอะห์ ทั้งสามารถใช้กับคู่ความที่มีศาสนาต่างกันด้วย

ส่วนการใช้กฎหมายอิสลามนั้น ในประเทศไทยต้องใช้บังคับตามพระราชบัญญัติการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 และต้องตัดสินคดีตามที่มีอยู่ในคู่มือหลักการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ฉบับศาลยุติธรรม ที่ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2554 ส่วนที่ประเทศฟิลิปปินส์ บังคับใช้กฎหมายอิสลามโดยคำสั่งของประธานาธิบดีเฟอร์ดินาน มาร์คอส ที่ 1083 เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1977 และใช้มาจนถึงปัจจุบันโดยไม่มีการแก้ไขแต่อย่างใด ซึ่งตามที่ได้ตรวจสอบแล้ว มีข้อกฎหมายบางอย่างผิดจากที่กำหนดในพระคำภีร์อัลกุรอาน ซึ่งทำให้ผู้พิพากษาศาลาซารีอะห์บางท่านไม่สบายใจ เช่น การแบ่งส่วนมรดกของพี่น้องร่วมแต่มารดาที่ในกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้พี่น้องร่วมบิดามารดาจำกัดสิทธิของพี่น้องร่วมแต่มารดา เป็นต้น

บทที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ

- วิเคราะห์ ผลดี ผลเสีย หรือจุดดี จุดเด่น

จากการตรวจสอบข้อมูลในการไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ในครั้งนี้พบว่า ประเทศฟิลิปปินส์มีการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับชนมุสลิมที่มีอยู่ในประเทศ ด้วยการออกกฎหมายอย่างฉุกฉลิว หลังจากมีการรบราฆ่าฟันในพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศที่มีชนกลุ่มน้อยที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งต้องการแยกตัวเป็นเอกราชจากการปกครองของรัฐบาลที่กรุงมะนิลา ทางใต้เห็นปัญหานี้ อาจจะบานปลาย หากไม่มีการแก้ไขอย่างทันเวลา ฉะนั้นได้เสนอให้มีการจัดตั้งกรรมการเพื่อให้มีการใช้กฎหมายอิสลามในเขตการปกครองที่บังซาโมโรบริหารอยู่ จึงออกกฎหมายอิสลามด้วยคำสั่งของประธานาธิบดีเฟอร์ดินาน มาร์คอสขึ้นมา เพื่อจะได้ให้มีการปกครองตนเองของชนบังซาโมโรที่นับถือศาสนาอิสลามที่ไม่ยอมรับกับการใช้กฎหมายทั่วไปของคนส่วนใหญ่ของประเทศ

ผลดีของการบังคับใช้กฎหมายอิสลามของชนมุสลิมในประเทศฟิลิปปินส์ ก็คือ การที่พวกเขาสามารถบังคับตามหลักการของอิสลามตามความเชื่อในวิถีชีวิตของพวกเขา และทางการให้การยอมรับทั่วประเทศและให้สิทธิเต็มที่ในการพิจารณาคดีของศาลาซารีอะห์ในระดับพื้นที่ท้องถิ่นหรือเซอร์คิต และในระดับภูมิภาคหรือดิสทริก ซึ่งให้อำนาจกับผู้พิพากษามุสลิมของศาลาซารีอะห์อย่างเต็มที่ไม่มีผู้พิพากษาที่นับถือศาสนาอื่นร่วมการพิจารณาคดี ซึ่งตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้ว ถือว่าเป็นการให้อำนาจเต็มที่กับผู้พิพากษาอิสลามหรือตะเตะะยุติธรรม และที่สำคัญที่สุด

กฎหมายให้สิทธิกับมุสลิมที่อยู่นอกเขตพื้นที่บังคับใช้กฎหมายอิสลาม สามารถฟ้องที่ศาลชารีอะห์ได้ ซึ่งทำให้มุสลิมที่สำนึกในองค์อัลเลาะห์ว่า หากตนเองไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์แล้ว จะผิดต่อการปฏิบัติศาสนา จึงทำให้พวกเขาเหล่านั้นไปฟ้องที่ศาลชารีอะห์ได้ แม้ตนเองจะอยู่นอกเขตการใช้บังคับกฎหมายอิสลามก็ตาม

แต่ข้อเสียของการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ คือ การที่กฎหมายอิสลามออกโดยคำสั่งของประธานาธิบดี ซึ่งลำบากมากที่จะทำการแก้ไขกฎหมาย เพราะต้องลบล้างด้วยคำสั่งของประธานาธิบดีเช่นกัน จึงทำให้ไม่มีการเสนอกฎหมายต่อประธานาธิบดี แม้จะมีข้อผิดพลาดในกฎหมายอิสลามก็ตาม อย่างเช่น คำผิดพลาดในบทกฎหมายอิสลามที่กำหนดให้พี่น้องร่วมแต่มารดาถูกจำกัดด้วยพี่น้องร่วมบิดามารดา ซึ่งในบทกฎหมายอิสลามไม่เป็นเช่นนั้น ทำให้พวกเขาพิพากษาในศาลชารีอะห์ต้องหนักใจในการพิพากษาคดีนี้

และข้อเสียอีกอย่างของการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ ก็คือ ส่วนใหญ่แล้ว ศาลชารีอะห์จัดตั้งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศที่ห่างไกลจากเมืองหลวง ห่างไกลจากความเจริญก้าวหน้าของประเทศ โดยเฉพาะในจังหวัดที่เป็นเกาะแก่ง ทำให้การคมนาคมลำบากมาก ซึ่งทำให้ผู้มีคดีต้องมีการใช้จ่ายมากในการฟ้องร้องคดีอิสลาม

และการที่สำนักงานศาลไม่เพียงพอกับจำนวนผู้พิพากษาชารีอะห์ที่ได้รับการแต่งตั้ง ทำให้ผู้พิพากษาต้องไปพิจารณาคดีในพื้นที่ที่มีสำนักงานศาล ซึ่งการคมนาคมลำบากทำให้บางครั้งบางครั้งอาจเกิดปัญหาการดำเนินคดีล่าช้า

ส่วนจุดดีหรือจุดเด่นของการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ คือ ใช้กฎหมายอิสลามกับชนมุสลิมทุกคนในประเทศได้ หมายความว่า ผู้ที่อยู่ในเขตอำนาจศาลชารีอะห์ถูกบังคับให้ใช้กฎหมายอิสลามทุกคน แต่ผู้ที่อยู่นอกเขตอำนาจศาลชารีอะห์มีสิทธิเลือกว่าจะใช้ศาลชารีอะห์หรือศาลทั่วไป และประเด็นที่ใช้กฎหมายอิสลามได้นั้นมีมากพอสมควรไม่เฉพาะเรื่องครอบครัวและมรดกเท่านั้น แต่หากเกี่ยวกับวิถีชีวิตพื้นฐานของประเพณีมุสลิมแล้ว สามารถที่จะใช้กฎหมายอิสลามบังคับได้ อย่างเช่น การจำนำ จำนอง เป็นต้น

แต่ที่เด่นที่สุดสำหรับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ คือ การที่ศาลชารีอะห์สามารถออกหนังสือจดทะเบียนสมรสของมุสลิมและหนังสือรับรองการนับถือศาสนาอิสลามของประชาชนที่เป็นมุสลิม ซึ่งทำให้ความเชื่อถือของเอกสารมีมาก เพราะออกโดยศาล ไม่เหมือนกับประเทศอื่นที่ออกโดยหน่วยงานเฉพาะ ซึ่งไม่ได้เป็นหน่วยงานของรัฐ แต่เป็นหน่วยงานอื่นที่เป็นนิติบุคคล เพียงแต่ทางรัฐบาลให้การอุดหนุนด้านงบประมาณนิดหน่อยเท่านั้น อย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการศาสนาอิสลามประจำจังหวัดในประเทศไทยที่ออกหนังสือทะเบียนสมรสให้กับมุสลิมแล้ว แต่หน่วยงานราชการไม่ยอมรับโดยอ้างว่าทางการยอมรับเฉพาะที่จดทะเบียนทาง

แพ่งเท่านั้น ทำให้มีปัญหาในการกำหนดฐานะของมุสลิมว่า เป็นโสดหรือสมรสแล้วหรือไม่ หรือทายาทมรดกคนนี้เป็นบุตรของผู้ตายหรือไม่ ทำให้การบังคับตามกฎหมายให้กับมุสลิมในประเทศนั้นมีปัญหาที่แก้ไม่ตกถึงปัจจุบันนี้

บทที่ 4 แนวทางแก้ไขปัญหา การประยุกต์ หรือแนวทางปรับปรุง ข้อดีข้อเสียของศาลชารีอะห์ ในประเทศฟิลิปปินส์

การที่จะแก้ไขปัญหาในประเทศไทยเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามนั้น ต้องเปิดโอกาสให้กับมุสลิมที่อยู่ทั่วประเทศไทยสามารถที่จะใช้กฎหมายอิสลามได้ตามที่ประเทศฟิลิปปินส์ได้เปิดโอกาสให้กับมุสลิมทุกคนที่อยู่ในประเทศ หากต้องการใช้กฎหมายอิสลามแล้ว สามารถที่จะไปฟ้องที่ศาลชารีอะห์ใดก็ได้ที่อยู่ในภาคใต้ของประเทศ

และสิ่งสามารถเอาประสบการณ์ของการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์มาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย คือ การที่ให้โอกาสกับคู่ความสามารถอุทธรณ์คดีทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในชั้นศาลที่สูงกว่า อย่างเช่น หากผู้ฟ้องไม่พอใจกับการตัดสินคดีในศาลชารีอะห์ ท้องถิ่นหรือเซอร์คิต ก็สามารถอุทธรณ์ที่ศาลชารีอะห์ภูมิภาคหรือดิสทริกได้ หรือหากต้องการอุทธรณ์ที่ศาลอุทธรณ์หรือที่ศาลฎีกาก็สามารถกระทำได้เช่นกัน ซึ่งหลักการนี้ หากมาปรับปรุงกับการอุทธรณ์คดีที่ตะโตะยุติธรรมได้ตัดสินในศาลจังหวัดของแต่ละศาลแล้ว ด้วยการจัดตั้งตะโตะยุติธรรมในชั้นศาลที่สูงกว่า ก็จะทำให้ความเป็นธรรมต่อคู่ความมีมากขึ้น

แม้ระบบการพิจารณาคดีของประเทศไทยเราจะแตกต่างกับประเทศฟิลิปปินส์ที่จะมีองค์คณะในการพิจารณาคดี ก็ไม่เป็นปัญหา เพราะในข้อกฎหมายนั้นให้อำนาจกับตะโตะยุติธรรมที่ประจำอยู่ที่ศาลสูงเป็นผู้พิจารณา เพียงแต่ต้องมีการแต่งตั้งตะโตะยุติธรรมสองสามคนประจำอยู่ที่ศาลสูงเท่านั้น

ส่วนการที่จะให้มุสลิมที่อยู่นอกเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล สามารถฟ้องร้องด้วยการใช้บังคับกฎหมายอิสลามได้นั้น เพียงแต่แก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ให้เปิดโอกาสกับมุสลิมที่อยู่ในจังหวัดอื่นสามารถมาฟ้องที่ศาลใดศาลหนึ่งในสี่จังหวัดภาคใต้ที่มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม หรือจะให้ให้มีตะโตะยุติธรรมประจำสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาครับพิจารณาคดีในจังหวัดใกล้เคียงก็ยังได้

ที่ประเทศฟิลิปปินส์ เราจะเห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายอิสลามนั้น ไม่บังคับเฉพาะในเรื่องครอบครัวและมรดกเท่านั้น แต่บังคับได้กับการรับรองสถานะของคน ตลอดจนในประเด็นแพ่งที่

ประเพณีพื้นเมืองรับรองให้ เช่น ในเรื่องการจำหน่าย จานอง ที่เรียกว่า ริฮาน เป็นต้น หากมาเทียบกับประเทศไทยก็สามารถที่จะเอาเรื่องทางแพ่งที่ไม่เกี่ยวกับมรดก แต่ประชาชนมุสลิมในพื้นที่ทำกันมาก โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี นั่นก็คือ การทำหนังสือนাজারของผู้ตาย ซึ่งถ้าดูแล้ว การทำหนังสือนাজারนั้น เป็นการที่ผู้ตายมอบให้กับผู้รับ โดยกำหนดให้มีผลบังคับก่อนที่ผู้ตายถึงแก่ความตายตามที่ตนกำหนด จึงเป็นเหตุให้การให้ประเพณีนี้ไปเกี่ยวกับการตายของผู้ให้ หากให้มีการอนุโลมในการให้หนังสือนাজারใช้บังคับเหมือนพินัยกรรม ก็จะเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง

บทที่ 5 สรุป เสนอแนะ

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีใช้ประเทศมุสลิม อย่างเช่น ประเทศฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ หรือกับประเทศมุสลิม อย่างเช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย และ บรูไน ส่วนใหญ่แล้วใช้บังคับในเรื่องครอบครัวและมรดก ฉะนั้นกฎหมายอิสลามเกือบทั้งหมด คล้ายคลึงกัน เนื่องจากว่า ประชากรมุสลิมในประเทศแถบตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนเกือบ ทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลามนิกายชาฟีอีห์ จึงทำให้กฎข้อบังคับต่าง ๆ เหมือนกันทุกประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทยเรา หลังจากได้มีการจัดทำคู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัว และมรดก ฉบับศาลยุติธรรม พ.ศ.2554 แล้ว ถือว่า มีกฎหมายอิสลามสำหรับใช้กับประชากรมุสลิมในประเทศไทยที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่สมบูรณ์แบบที่สุดของประเทศอาเซียน และหากมีการแปลเป็นภาษาอาหรับ หรืออีกหลาย ๆ ภาษาแล้ว จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่เฉพาะให้กับคนไทยเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์ให้กับประชากรประเทศอาเซียนเกือบทุกประเทศ เพราะชุมชนมุสลิมมีเกือบทุกประเทศของประเทศอาเซียน จึงสมควรอย่างยิ่งที่สำนักงานศาลยุติธรรมจัดตั้งงบประมาณเพื่อให้มีการแปลคู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ฉบับศาลยุติธรรม พ.ศ.2554 ให้เป็นภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ และภาษามลายูทั้งรูมีและยาวิ เพื่อจะได้เผยแพร่ความภูมิใจของประเทศเราที่มีการตรากฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกอิสลาม แม้ประเทศไทยไม่ได้เป็นประเทศมุสลิมก็ตาม

เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้พิพากษาศาลที่ใช้กฎหมายอิสลามของประเทศอาเซียนทั้งหมด เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ศาลซารีอะห์ในประเทศมาเลเซียได้มีการจัดตั้งสมาคมศาลซารีอะห์อาเซียนขึ้น จึงขอแนะนำให้สำนักงานศาลยุติธรรม ดำเนินการติดต่อกับประเทศมาเลเซีย เพื่อส่งคณะยุติธรรมให้เข้าร่วมกับสมาคมศาลที่ใช้กฎหมายอิสลามอาเซียนและสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมด้วย เพราะว่าทางสมาคมศาลที่ใช้กฎหมายอิสลามของประเทศไทยมีการประชุม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันทุกปี ซึ่งหากคณะยุติธรรมได้เข้าร่วมแล้ว จะได้นำมาพัฒนาทักษะของการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศเราได้

ภาคผนวก

จากการศึกษาดูงานการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ของข้าพเจ้าในครั้งนี้นี้ สามารถนำเสนอตัวอย่างในภาคปฏิบัติจริงของประเทศฟิลิปปินส์ในเรื่องที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ การที่ให้คนมุสลิมที่อยู่นอกเขตพื้นที่อำนาจศาลชารีอะห์ทั้งสองชั้น หากต้องการให้มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามกับตนแล้ว ก็สามารถฟ้องในศาลชารีอะห์ได้ก็ได้ที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศฟิลิปปินส์

และตัวอย่างอีกอย่าง คือ ชาวฟิลิปปินส์ที่นับถือศาสนาคริสต์ ที่ต้องการหย่าภริยาของตน ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์เช่นกัน ซึ่งตามกฎหมายแพ่งของฟิลิปปินส์คู่สมรสจะไม่สามารถหย่ากันได้ บุคคลทั้งสองจึงได้เปลี่ยนศาสนาเป็นอิสลาม แล้วไปทำการตกลงหย่าที่ศาลชารีอะห์ในภาคใต้ของประเทศ และศาลชารีอะห์ได้รายงานสถานะของบุคคลทั้งสองว่า ได้หย่าขาดจากกันแล้ว ซึ่งจะทำให้บุคคลทั้งสองไม่ผูกมัดกันว่าเป็นสามีภริยากันอีก

แต่ในความเห็นของข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานทางด้าน การบังคับใช้กฎหมายอิสลามมาหลายปี ไม่เห็นด้วยที่ให้มีการรับฟ้องเมื่อมีการเปลี่ยนศาสนาเพื่อจุดประสงค์ในการหย่า เพราะจะทำให้ระบบการปกครองเสียหาย และทำให้เป็นช่องทางสำหรับผู้ที่มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ในการแสวงหาช่องทางทางกฎหมาย

ส่วนข้อเสนอแนะของข้าพเจ้าที่จะเสนอให้กับผู้มีอำนาจจากการไปศึกษาดูงานในประเทศฟิลิปปินส์ครั้งนี้ ก็คือ การให้มีสิทธิอุทธรณ์ของคู่ความจากการตัดสินของคณะตุลาการในศาลจังหวัด เพราะหากไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำตัดสินของคณะตุลาการแล้ว จะทำให้คู่ความต้องรับเคราะห์จนตาย ตัวอย่างเช่น คณะตุลาการได้แบ่งทรัพย์มรดกให้กับภริยาจำนวน 1/8 จากกองมรดกทั้งหมด โดยสำคัญผิดว่าผู้ตายมีบุตร แต่สุดท้ายแล้วข้อเท็จจริงชี้ชัดว่า ผู้ตายไม่มีบุตรแต่อย่างใด และภริยาจะต้องได้รับส่วนแบ่งจำนวน 1/4 จากกองมรดกทั้งหมด และคำตัดสินของคณะตุลาการได้ออกแดงไปแล้ว ทางภริยาต้องรับเคราะห์จากการสำคัญผิดของคณะตุลาการตลอดชีวิต ไม่สามารถไปอุทธรณ์แก้ไขคำสั่งของคณะตุลาการได้ แต่หากภริยามีสิทธิอุทธรณ์ในข้อกฎหมายอิสลามที่คณะตุลาการชี้ขาดในศาลชั้นต้นแล้ว ก็สามารถที่เอาสิทธิของตนคืนมาได้

ดังนั้นในความเห็นของข้าพเจ้าแล้ว จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะให้ทางสำนักงานศาลยุติธรรมจัดให้มีการแต่งตั้งคณะตุลาการในชั้นศาลอุทธรณ์ เพื่อรองรับการอุทธรณ์คดีจากศาลชั้นต้นในจังหวัดที่มีการใช้กฎหมายอิสลามด้วย ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่า มีคดีอีกมากที่รอการอุทธรณ์การตัดสินของคณะตุลาการในระยะที่ผ่านมา